

Altarets härlighet.

Några liturgiskt-kyrkomusikaliska betraktelser.

I.

NÄR DU KOMMER in i helgedomen, så är det något, som framför allt fångar din blick, och det är altaret, som har sin ofta upphöjda plats längst bort i koret. Det både synes, där det tronar i mitten av synfältet, och på samma gång *s. a. s. gömmer sig* bakom triumfbågen med det nedhängande krusifixet där borta i absiden. Det liksom både uppenbarar och fördöljer i likhet med Honom, som var både den store Uppenbararen och den Outgrundlige. — Det uppenbarar bekännelsen till hans död och det mysteriösa: den hemlighetsfulla gemenskapen med honom liksom förtäta sig i *altarets sakrament*, detta som vid en närmare eftertanke borde vara så enkelt för tron som aldrig det, liksom det på samma gång är så svåråtkomligt för tanken. Enkelt för tron, ty här vädjas till den mest primära av våra instinkter: att med munnen mottaga och sålunda delaktiggöras av de himmelska hävorna, vilket kan ske även med nästan fullständigt avkopplande av själslivets funktioner såsom det är t. ex. för den döende, då han emottager den sista resekosten på vägen till det stora okända. Svåråtkomligt för tanken, i det att den gudomliga meddelelsen alltjämt förblir det obegripliga och ej låter sig utforskas.

Dessa tvenne drag: den öppna bekännelsen och den intima gudsumgängelsen utmärka altarplatsen. Dessa tvenne egenskaper kan ingen livskraftig religiös rörelse undvara. En sådan rörelse måste vara besjälad av den öppna bekännelsens erövrarhåg och den intima gudsumgängelsens ödmjuka mottagande av himmelsk kraft. Religiösa sektbildningar, som ej giva plats åt ett altare i sina gudstjänstrum, måste därför ha en ersättning i ett ofta innanför samlingslokalen liggande mindre rum: en plats, dit ingen bör gå utan driven av inre behov, även om det skulle väcka ett visst yttre uppseende, en plats också för de intima samtalen och förbönerna.

Alltsedan kyrkan förmådde hävda sin ställning i kulturlivet efter förföljelsernas stormar och folkvandringarnas ödeläggelser började gudstjänstlivet alltmera koncentreras kring koret och altaret. Här var den heliga offerplatsen och är så alltfört både inom den romerska och evangeliska

kyrkan. Ej offer till stumma beläten såsom förut i hedendomens dagar, ej — såsom man uttytt saken — ”ett oblodigt upprepande av Kristi forsoningsdöd” i det romerska mässoffret. Utan ett andligt offer av åkallan, bön och tacksägelse. Altaret är sålunda *det heliga bönerummet*, där församlingen ”beder, får och tackar”, ett rum för bön och bönhörelse. Liksom i nattvarden komma också vid bönen altarets båda grunddrag av mystik och uppenbarelse fram. I böneumgängelsen är både Gud och människan aktiva: Gud med tillsägelse i hans ord och människan, som i tron ödmjukt tager emot, vad Gud giver och omsätter detta i tack och lov.

De två, som mötas vid altaret äro *Gud och församlingen*. I tider av stark församlingskänsla har altaret skattats högt, i tider av upplösning har det skymts undan. Därför att Gud och församlingen där mötas i nattvards- och böneumgängelse, få också altarorden sin särskilda prägel. Här är det *Gudsordet självt*, som talar utan mänskliga utläggningar, vilka i regel åtminstone ej höra altaret till. De senares egentliga plats är predikstolen med sitt ”ord för dagen”. Predikstolen har sin plats nere i församlingen, mitt i nutidslivet med dess växlingar. Vid altaret, som är skilt från församlingen, höres det eviga Gudsordet, sig likt tid efter tid utan påverkan av tidsströmningarna. Det är från altarets Gudsord, som det å predikstolen utlagda och tillämpade Gudsordet hämtar sin näring.

Men eftersom det är församlingen, som möter Gud i bönen vid altaret, förekomma där inga extemporerade böner utan böneord, hämtade ur kyrkans rika böneskatt. *Kyrkans bön* bör alltså vara ett uttryck för vad den levande lemman i kyrkan, den kyrkokristne, har på hjärtat och vad han finner vara det mest adekvata uttrycket för vad han och hans meningsfränder vilja ha sagt i sin bön. Man kunde här anmärka på att det individuella ej kommer till sin rätt. Härpå må svaras, att den kyrkokristne får ej sätta sina privata önskemål framför Guds egna angelägenheter. Dessutom gives honom tillfälle att i tysta suckar göra sina begär kunniga inför Gud. Särskilt torde den i våra bigudstjänster understundom införda ”tysta bönen” vara ett utmärkt sådant tillfälle.

Sammanfatta vi det sagda angående vad som förehaves vid altaret, kunna vi uttrycka oss sålunda: *altaret är den plats, där vid församlingens möte med Gud det uppenbara och mysteriösa äro framträdande egenskaper såväl under nattvarden som under bönen.*

II.

Med dessa allmänna liturgiska överväganden såsom grund övergå vi nu till några kyrkomusikaliska betraktelser. Den *unio mystica*, som kommer fram både i nattvarden och bönen, påkallar den av de sköna konsterna, som framför allt skall ge uttryck åt det utsägliga, nämligen musiken. Aldrig

har denna satt en så avgjord prägel å någon gudstjänstform som just å de gudstjänster, vilka framför allt voro förlagda till altaret, nämligen tidegärdena. Matutin och Laudes likasom Vesper och Completorium voro särskilt sånggudstjänster. Dessa äro inga paradgudstjänster med omväxlande körer och dramatiska inslag av växelsånger. De äro minst av allt kyrkorkonserter. Utan framför allt *bönegudstjänster*, församlingens morgon- och aftonoffer av åkallan, bön och tacksägelse, gudstjänster av andakt och helig stillhet, av meditation och heligt försänkande, av bön och tillbedjan.

Äro dessa gudstjänster framför allt bönegudstjänster, kan naturligtvis ej kristenhetens förnämsta både böne- och sångbok undvaras, nämligen psaltaren. Flitigt har denna bibelbok nyttjats såsom sång- och bönebok. De toner, på vilka de heliga orden framförts, ha ock fått sin särskilda karaktär. De reciteras å grundtonen, den s. k. tuban, med några förändringar i början, mitten och slutet i den använda kyrkotonarten. Det är som om orden därvid så toge herraväldet över tonerna, att en melodiös anstrykning skulle allt för mycket draga uppmärksamheten till sig från orden själva. Dock kan man ej i längden åtnöjas med den monotona recitationen. Man längtar efter det melodiösa, liksom man vid åhörandet av genomförings-satsen i en symfoni längtar efter det obeskurna grundtemat, varmed den började. Det melodiösa inslaget kommer ock i den psalmboken omgärdande antifonen liksom även i andra moment av tidegården. Det är som om orden, vilka stramt höllo tonerna i tygeln, släppa efter, varvid tonerna efter att ha tillbakahållits få mera följa sin egen natur att åstadkomma melodiska bildningar.

Dessa i altarsången framträdande melodiska ansatser äga ett särskilt intresse. Vi tycka oss ha hört dessa tongångar förut. De återfinnas i en del folkmelodier, varå många exempel kunde lämnas. Ett *Benedicamus* ur Birgittinerritualen har omisskännligt sammanhang med visan "Kom, fager ungsven" o. s. v. Det är ju allmänt bekant, att våra folkvisor fötts i den gregorianska sångens sköte. Många av våra koralmelodier ha varit andliga eller världsliga visor. Så har den stora folkviselitteraturen i fråga om melodierna ett ursprung, som kan föras tillbaka till altarsången, varifrån en av de många vägar utgått, på vilka från kyrkans innersta helgedom dolda välsignelser strömmat ut i folklivet och där förlänat åt många av dess härligaste musikaliska diktningar prägel av upphöjd skönhet och hjärtevinande kraft.

Men dessa välsignelser från helgedomens innersta i altaret upphöra ej därmed. Såväl den folkliga sången, som fötts ut ur altartoner, som den egentliga altarsången gömmer på mycket bärkraftiga motiv, som legat till grund för en stor del av de förnämsta kyrkliga tonverk, som finnas. Vi kunna i förra fallet tänka på den roll, som koralen spelade i Bachs och hans

föregångares kyrkomusik, och i senare fallet på Palestrinas och hans samtids underbara mässor. Dessa verk äro liksom i andra hand ätteläggar från altarets sång.

Intet stort och märkligt finnes, som ej för sitt fortbestånd haft svårigheter att kämpa med. Så ock den gamla kyrkomusiken, som prydde gudstjänsten i statskyrkornas glansålder på 1600-talet. Märkliga inflytanden från de omgivande kulturländerna, ej minst söderifrån, därvid det melodiösa och cantabla framför allt blev på modet mot slutet av 1700-talet, djupgående förändringar i andens värld under upplysningstiden, som ratade såsom ouppbyggliga alla texter, vilka ej stämde med förnuftets fordringar — allt detta jämte andra omständigheter kom att likt en väldig stormflod skölja bort ur gudstjänsten kantaterna och den härliga passionsmusiken, som förut förlänat densamma en förnämlig glans. Även på koralmelodiens skapnad ha tidstendenserna även före Bach övat sitt inflytande. Den avklädes sina folkliga rytmer, melismerna bortskäras, periodbyggnaden förstöres genom utsatta fermat vid varje versrads slut. Skulle koralen med sitt påbrå från altarets musik äga livskraft nog att överleva?

Det är det underbara, att så skett. Märkligt är ett yttrande av Romain Rolland: "Den tyska andliga folksången, grundlagd av Luther och bragt till fulländning av Seb. Bach, den var den befästade borg, vari den tyska anden inneslöt sig. Den innehöll värden, som voro oförstörbara".

Koralen — ursprungligen en ättelägg av altarets sång — lever och sköljes ej bort av störtvågen. När denna våg dragit sig tillbaka ett stycke fram på 1800-talet, väckes den gamla, härliga kyrkomusiken upp till nytt liv, långt mer uppskattad, säkert ännu bättre framförd än någonsin förut. Så har koralen tiderna igenom haft den mest fruktbara, välsignade inverkan, där den levat, ett vittnesbörd om det evigas och oförstörbaras makt i världen, detta eviga och oförstörbara, som ock hör med till den heliga tjänsten vid Herrens altare.

F. M. Allard.

Liturgiskt-Kyrkomusikaliskt från Finlands kyrka.

I.

SISTA KYRKOMÖTET i Finland biföll landets Kantor- och Organistförenings anhållan om 30,000:— fmk., för anordnandet av en månad räckande kurs för församlingarnas kantorer och organister. Som villkor för beloppets utbetalande var biskopskonferensens godkännande av kursens program. Detsamma utarbetades av kursens ledare, organisten i Johannes-